P. D. Jamesová

Vánoční vražda a jiné povídky

motto detektivní povídky

Vánoční vražda a jiné povídky

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.motto.cz
www.albatrosmedia.cz

motto

P. D. Jamesová
Vánoční vražda a jiné povídky – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2016

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA a.s.

P. D. Jamesová

Vánoční vražda
a jiné povídky

Praha 2016

Vánoční vražda a jiné povídky

P. D. Jamesová

◆◆◆

Stejně jako mnoho autorů detektivek, i P. D. Jamesová se svému povolání začala věnovat z lásky. Ještě než začala sama psát, dychtivě detektivky četla a během své dlouhé kariéry zůstala věrná takzvanému zlatému věku detektivky, který nastal po první světové válce. Nebyla však pouhá fanynka. Na to, co četla, uplatňovala svou pronikavou inteligenci a stala se na své téma skutečnou odbornicí. Navštívila jsem její přednášku o Dorothy L. Sayersové a o čtyřech královnách detektivky – Sayersové, Christie, Allinghamové a Marshové. Dokonce na to téma napsala fascinující monografii, *Povídání o detektivkách*.

A láska k dílu předchůdců je zřejmá i z této sbírky povídek. Jméno Agathy Christie padne několikrát; P. D. Jamesová vykrádá kapsy mechanice zápletek zlatého věku a nechybějí ani narážky na konvence tradičních „detektivek bez krve".

Právě toto přebírání konvencí běžných v minulosti někdy svádí lidi k domněnce, že P. D. Jamesová je autorkou konejšivě domáckých detektivních příběhů. Ve skutečnosti by nic nemohlo být vzdálenější od prav-

dy. Přejímá ty konvence, jen aby je vynalézavě, a často vtipně postavila na hlavu.

Avšak od tradice středního proudu anglické detektivky Zlatého věku, plného panských domů a buržoazních vesniček, kde realita nikdy nevystrčí svou nevychovanou hlavu, odlišuje P. D. Jamesovou nápadně především jedna věc. Ona chápe, že vražda je ohavná, brutální a poháněná těmi nejzlovolnějšími motivy, a nebojí se čelit té temnotě zpříma. Její pochopení toho, co často označovala jako špatnost, je děsivě přesné. Na vraždách v těchto příbězích není nic úhledného, navzdory tomu, jak jejich prostředí napodobuje starší vzory.

A právě prostředí je dalším typickým rysem práce P. D. Jamesové. Její příběhy jsou vždycky velmi pečlivě zasazené jak do času, tak do místa. Je důkladná v popisech a předkládá nám pozadí, na němž si můžeme živě představit události tak, jak se postupně odehrávají. Dokáže zařídit, aby si ta prostředí vydělala na živobytí – dotvářejí atmosféru a často se v nich vznáší předtucha toho, co má přijít. Takhle vypadá náš první pohled na sídlo Stutleigh: „Vynořilo se ze tmy před námi, výrazná silueta proti šedivé obloze, na níž vysoko nad našimi hlavami blikalo několik hvězd. A potom zpoza mraku vyplul měsíc a dům se odhalil celý: krása, symetrie a tajemno zalité bílým světlem.“ Hned je nám jasné, že nás čeká něco strašidelného a záhadného.

Stejně dobře jako špatnost chápala Jamesová význam úctyhodnosti. Psala o lidech, kteří byli ochotní zabíjet, aby zachránili svoji pověst a postavení, ale nikdy by to neudělali vulgárně. Její elegantní próza vždycky hraje se čtenářem fér a ukolébává nás k falešnému pocitu bezpečí, stejně jako se o to pokoušejí její zabijáci.

Za těmi bezstarostnými fasádami narůstá zlovolnost a napětí a přenášejí nás na místa, která jsou temná, nelítostná a šokující. Ale vždycky krásně popsaná. Tyto povídky pro nás znamenají rozkošný dárek v době, kdy jsme si mysleli, že už si nic dalšího z díla P. D. Jamesové nepřečteme.

Val McDermidová

OBSAH

Předmluva
◆ 10 ◆

Vánoční vražda
◆ 15 ◆

Úplně obyčejná vražda
◆ 47 ◆

Dědictví Boxdaleových
◆ 77 ◆

Dvanáct vánočních stop
◆ 111 ◆

Předmluva

V úvodu k antologii detektivních povídek vydané v roce 1934 Dorothy L. Sayersová napsala: „Zdá se, že smrt poskytuje anglosaské rase více nevinného pobavení než jakékoli jiné téma." Neměla samozřejmě na mysli hrůzné, špinavé a leckdy ubohé vraždy ze skutečného života, nýbrž tajemné, rafinovaně propracované a mimořádně oblíbené smyšlenky spisovatelů detektivního žánru. „Pobavení" možná není úplně nejvhodnější slovo: zábava, rozptýlení či potěšení by snad byly případnější. A soudě podle všeobecné obliby detektivek, zálibu v těch nejodpornějších vraždách nemají výhradně Anglosasové. Miliony čtenářů po celém světě jsou jako doma ve stísněné svatyni Sherlocka Holmese na Baker Street 221b, v půvabné chaloupce slečny Marplové v St. Mary Mead nebo v elegantním bytě lorda Petra Wimseyho na Piccadilly.

V době před druhou světovou válkou měla většina detektivních příběhů formu povídek. Dva spisovatelé, které lze považovat za otce detektivního žánru, Edgar Allan Poe a sir Arthur Conan Doyle, byli oba mistry tohoto útvaru a první z nich nastínil většinu význačných rysů nejen povídky, ale rovněž detektivky:

nejméně pravděpodobného podezřelého coby vraha, záhadu zamčeného pokoje, případ vyřešený detektivem uvelebeným v lenošce a příběh líčený v dopisech. Eric Ambler napsal: „Detektivní povídka se možná zrodila v mysli Edgara Allana Poea, ale to Londýn ji živil, oblékal a vychoval ji do dospělosti." Myslel tím samozřejmě geniálního A. C. Doylea, který stvořil nejslavnějšího detektiva v dějinách literatury. Ten dal žánru do vínku úctu k rozumu, neabstraktní intelektuálství, spoléhání spíš na racionální úvahy než na fyzickou sílu, odpor k sentimentalitě a moc vytvořit atmosféru tajemna a gotického hororu, která je však pevně zakořeněná ve fyzické skutečnosti. A především důrazněji než jiní spisovatelé ustanovil tradici velkého detektiva, vševědoucího amatéra, jehož osobní a občas bizarní výstřednosti kontrastují s racionalitou jeho metod a který poskytuje čtenáři útěšné ujištění, že navzdory své zdánlivé bezmoci obýváme přece jenom vesmír, jejž lze uchopit rozumem.

Ačkoli příběhy Sherlocka Holmese jsou z té doby nejslavnější, najdou se i další, které stojí za to přečíst znovu. Julian Symons, uznávaný kritik tohoto žánru, upozornil, že většina významných autorů detektivních povídek se k jejich psaní uchylovala, aby si odpočinuli od jiné práce, a bavilo je pohrávat si s rodícím se žánrem, který jim nabízel nepřeberné možnosti, jak rozmanitými způsoby projevit svou originalitu. Dobrým

příkladem je Gilbert Keith Chesterton – ačkoli šlo o spisovatele, jehož hlavní zájem spočíval jinde, i k jeho povídkám s otcem Brownem se čtenáři stále s radostí vracejí. A je až překvapivé, kolik dalších uznávaných autorů si zkusilo napsat detektivní povídku. Mezi tvůrce zahrnuté do druhého dílu antologie *Great Stories of Detection, Mystery and Horror*, vydaného v roce 1931, patřili kromě jmen, jež nikoho nepřekvapila, také Herbert George Wells, Wilkie Collins, Walter de la Mare, Charles Dickens a Arthur Quiller-Couch.

Těmito stěžejními autory zůstává zcela neovlivněna jen hrstka dnešních detektivkářů, ale většina těch, kdo se detektivkou zabývají, píše romány, nikoli povídky. Jedním z důvodů je fakt, že možnosti vydávání povídek se výrazně omezily, ale tím hlavním je možná skutečnost, že se detektivka přiblížila literatuře středního proudu a autor potřebuje větší prostor, má-li naplno prozkoumat jemné psychologické povahové rysy, složité propletence vztahů a dopad vraždy a policejního vyšetřování na životy svých postav.

Rozsah povídky je z podstaty omezený, což znamená, že bývá nejpůsobivější, pojednává-li o jediné události nebo rozvíjí-li jednu výraznou myšlenku. A úspěch povídky do velké míry závisí na originalitě a síle oné myšlenky. Ačkoli povídka je strukturou daleko méně komplexní než román, odvíjí se lineárněji a bez velkých odboček směřuje i rozuzlení, stále lze

na jejím omezenějším prostoru vytvořit věrohodný svět, do něhož může čtenář vstoupit, aby nalezl to, co očekáváme od dobré detektivky: uvěřitelnou záhadu, napětí a vzrušení, postavy, s nimiž se můžeme ztotožnit, třebaže nám vždycky nemusejí být sympatické, a závěr, který nezklame. Je velkým uměním obsáhnout pouhými několika tisíci slov všechny prvky zápletky, prostředí, charakterizace i překvapení, jež tvoří dobrou detektivku.

Ačkoli většinu mého díla tvoří romány, výzvu, kterou představují povídky, jsem vždycky s nadšením přijímala. I s omezenými prostředky lze dokázat mnohé. V povídce není prostor na zdlouhavé podrobné popisy míst, ale prostředí přesto musí před čtenářem ožít. Charakterizace je stejně důležitá jako v románu, ovšem základní rysy osobnosti je třeba vystihnout úspornými slovy. Zápletka musí být silná, ale nikoli příliš složitá, a rozuzlení, k němuž by měla nevyhnutelně směřovat každá věta vyprávění, musí čtenáře překvapit, a přitom v něm nevzbudit dojem, že byl podveden. Všechno by se mělo podřídit nejvynalézavějšímu rysu povídky: šoku z překvapení. Proto je tak obtížné napsat dobrou povídku, avšak v naší uspěchané době může dobře napsaná povídka poskytnout mimořádně uspokojivý čtenářský zážitek.

P. D. Jamesová

• VÁNOČNÍ VRAŽDA •

Když se člověk stane úspěšným autorem detektivek, jedním z drobných rizik, s nimiž se musí smířit, je všudypřítomná otázka: „A účastnila jste se někdy vy osobně ve skutečném životě vyšetřování vraždy?“, kterou lidé občas kladou takovým tónem a s takovým výrazem, jako by chtěli naznačit, že oddělení vražd Metropolitní policie by možná mělo začít kopat na mém zadním dvorku.

Zásadně odpovídám ne, částečně ze zdrženlivosti, částečně proto, že vylíčit pravdu by zabralo příliš mnoho času a moje role ve vyšetřování, i po dvaapadesáti letech, je jen těžko ospravedlnitelná. Ale dnes je mi sedmdesát a z účastníků oněch podivných Vánoc roku 1940 jsem už zůstala naživu jako jediná, a tak ten příběh snad můžu s klidem vyprávět, byť třeba jenom pro vlastní uspokojení. Nazvala jsem ho „Vánoční vražda“. Pro dané události sice není úplně podstatné, že se odehrály o Vánocích, ale já svým knihám vždycky ráda dávala aliterační názvy. Jména postav jsem změnila. Dnes už sice nežije nikdo, jehož citů či pověsti bych se mohla dotknout, ale nevím, proč bych měla upírat podobné ohledy mrtvým.

Když se to stalo, bylo mi osmnáct a byla jsem mladá válečná vdova. Manžel padl dva týdny po naší svatbě – byl jedním z prvních pilotů RAF sestřelených v leteckém souboji. Já jsem vstoupila do Ženských pomocných leteckých sborů, částečně proto, že jsem sama sobě namluvila, že by mu to udělalo radost, ale hlavně proto, že jsem se snažila utlumit zármutek novým způsobem života, novými povinnostmi.

Nezabralo to. Truchlení je jako těžká nemoc. Člověk buď umře, nebo přežije a lékem je čas, nikoli změna prostředí. Základním výcvikem jsem prošla s ponurým odhodláním dotáhnout to do konce, ale když mi pouhých šest týdnů před Vánoci přišlo od babičky pozvání na svátky, s úlevou jsem je přijala. Vyřešilo to jeden z mých problémů. Byla jsem jedináček a můj otec, lékař, vstoupil coby rekrut středního věku do Královské armády jako vojenský doktor, zatímco matka odjela do Ameriky. Několik bývalých spolužaček, z nichž některé rovněž sloužily v ženských sborech, mě pozvalo na Vánoce k sobě, já bych však nedokázala čelit ani té umírněné sváteční náladě válečných let a bála jsem se, že bych při jejich rodinných radovánkách působila jako smutný přízrak.

A navíc jsem byla docela zvědavá na dům, kde moje matka vyrostla. S vlastní matkou nikdy moc dobře nevycházela, a když se vdala, odcizily se úplně. S babičkou jsem se v dětství setkala pouze jednou a v paměti

mi utkvěla jako impozantní dáma s ostrým jazykem, která neměla mladé lidi příliš v oblibě. Já už však nebyla mladá, leda počtem let, a to, co její dopis taktně naznačoval – vyhřátý dům se spoustou plápolajících krbů, domácí strava a dobré víno, ticho a klid –, bylo přesně tím, po čem jsem toužila.

Neměli přijet žádní další hosté, ale můj bratranec Paul doufal, že dostane na svátky volno. I na něho jsem byla zvědavá. Byl to můj jediný žijící bratranec, mladší syn matčina bratra, zhruba o šest let starší než já. Nikdy jsme se nesetkali, částečně kvůli té rodinné roztržce, částečně proto, že jeho matka byla Francouzka a on většinu mládí strávil v její vlasti. Jeho starší bratr zemřel, když jsem byla ještě ve škole. Zůstala mi mlhavá dětská vzpomínka na nějaké ostudné tajemství, o němž se jenom šeptalo a nikdy je nikdo nevysvětlil.

Babička mě v dopise ujistila, že kromě nás tří už tam bude pouze její majordomus Seddon a jeho manželka. Dala si tu práci a zjistila, že na Štědrý den v pět odpoledne odjíždí z Viktoriina nádraží autobus, který mě doveze až do nejbližšího města, kde na mě bude čekat Paul.

Ta hrozná vražda a nutnost soustředit se na každičkou hodinu onoho traumatického Božího hodu mi z paměti vymazala jak průběh cesty, tak příjezd do cíle. Štědrý večer si vybavuji pouze jako sérii obrázků, jako zrnitý černobílý film, trhaný a trochu bizarní.

Autobus se zatemněnými okny se plazí se ztlumenými světly neosvětlenou venkovskou pustinou pod kotoučem měsíce; na konečné stanici se noří ze tmy vysoká postava mého bratrance a míří ke mně; sedím vedle něho, zachumlaná v dece, v jeho sportovním voze, když projíždíme v náhlé sněhové přeháňce skrze ztemnělé vesnice. Jeden z těch obrázků je však zřetelný a kouzelný – můj první pohled na sídlo Stutleigh. Vynořilo se ze tmy před námi, výrazná silueta proti šedivé obloze, na níž vysoko nad našimi hlavami blikalo několik hvězd. A potom zpoza mraku vyplul měsíc a dům se odhalil celý: krása, symetrie a tajemno zalité bílým světlem.

Za pět minut jsem už za malým kuželem světla z Paulovy baterky procházela krytým vchodem plným venkovských nezbytností – vycházkových holí, bytelných bot, gumáků a deštníků – a proklouzla skrze zatemňovací závěs do teplé, jasně osvětlené čtvercové haly. Vzpomínám si na obrovská polena praskající v krbu, na rodinné portréty, na atmosféru trochu ošumělého pohodlí a trsy cesmíny a jmelí zavěšené nad obrazy a dveřmi, které představovaly jedinou vánoční výzdobu. Babička sešla pomalu po širokém dřevěném schodišti, aby mě pozdravila, drobnější, než jak jsem si ji pamatovala, s křehkými kostmi, a přestože měřím jen metr šedesát, ještě menší než já. Ale stisk ruky měla překvapivě pevný, a když jsem se podívala do

bystrých inteligentních očí, na sevření umíněných úst, tak podobných těm matčiným, pochopila jsem, že je to stále impozantní osobnost.

Byla jsem ráda, že jsem přijela, že jsem se mohla seznámit se svým jediným bratrancem, ale v jistém ohledu mě babička uvedla v omyl. Dostavil se totiž ještě jeden host, vzdálený příbuzný, který přijel z Londýna autem a dorazil dřív než já.

S Rowlandem Maybrickem jsem se seznámila, když jsme se před večeří sešli na skleničku v salonu nalevo od vstupní haly. Na první pohled mi byl nesympatický a byla jsem babičce vděčná, že nenavrhla, aby mě z Londýna přivezl. Jeho neomalené a necitlivé přivítání – „Tos mi neřekl, Paule, že se tu setkám s pěknou mladou vdovou." – ještě posílilo moje předsudky vůči tomu, co jsem s netolerancí mládí považovala za *typ*.

Měl na sobě uniformu kapitána letectva, ale bez křidýlek – Bezkřídlé zázraky, tak jsme jim přezdívali –, byl snědý, hezký, s plnými rty pod tenkým knírkem a pobavenýma, zkoumavýma očima muže, který odhaduje svoje šance. S tímhle typem jsem se už setkala a nečekala jsem, že na něj narazím v rodinném sídle.

Dozvěděla jsem se, že v civilním životě je obchodníkem se starožitnostmi. Paul, který možná vycítil moje zklamání nad tím, že nejsem jediným hostem, vysvětlil, že rodina potřebuje prodat nějaké vzácné mince.

Rowland, jenž se specializoval na numismatiku, je měl roztřídit a ocenit, aby bylo možné najít pro ně kupce. A nezajímal se pouze o mince. Jeho pohled těkal po nábytku, obrazech, porcelánu a bronzu a jeho dlouhé prsty se věcí dotýkaly a hladily je, jako by je v duchu oceňoval. Měla jsem podezření, že kdyby dostal sebemenší šanci, osahal by i mne a odhadl moji cenu při koupi z druhé ruky.

Babiččin majordomus a kuchařka, nezbytné postavy v menších rolích při každé venkovské vraždě, byli uctiví a schopní, ale jaksi se jim nedostávalo sezonní dobré vůle. Kdyby se nad tím babička zamyslela, nejspíš by je popsala jako věrné a oddané sloužící, ale já měla pochybnosti. Už v roce 1940 se časy měnily. Paní Seddonová se mi jevila zároveň přepracovaná a znuděná, což je skličující kombinace, zatímco její manžel stěží potlačoval truchlivé nepřátelské pocity člověka, který počítá, o kolik víc by si vydělal při práci pro válečné úsilí na nejbližší základně RAF.

Můj pokoj se mi líbil: sloupková postel s vybledlými závěsy, pohodlné nízké křesílko u krbu, elegantní psací stolek, rytiny a akvarely v původních rámech poseté mušinci. Než jsem si šla lehnout, zhasla jsem lampičku na nočním stolku a odtáhla zatemňovací závěs. Vysoké hvězdy a měsíční svit, nebezpečné nebe. Byl ale koneckonců Štědrý večer. Dneska přece určitě nepoletí. A pomyslela jsem na ženy po celé Evropě,